

Рецензія

кандидата мистецтвознавства, доцента Жукової О.А.

на дисертацію А. Желізка

«ПЕРЕКЛАДЕННЯ ДЛЯ БАЯНА ТВОРІВ ЕПОХИ БАРОКО: ВИКОНАВСЬКИЙ АСПЕКТ»

Подана робота позиціонує перекладення барокової музики для готово-виборного баяна як самостійну форму художньо-виконавського мислення. Автор чітко окреслює проблемне поле, коректно формулює об'єкт і предмет, логічно вибудовує систему завдань. Особливо варто відзначити відмову від спрощеного розуміння перекладення як «адаптації» – натомість воно інтерпретується як процес реконструкції смислових і структурних зв'язків у нових акустичних умовах. Перекладення розглядається тут не як механічне перенесення тексту, а як складний процес селекції засобів, що дозволяють зберегти функціональну роль елементів музичної мови. Позитивним є і те, що автор послідовно утримує баланс між історично інформованим підходом (HIP) та сучасною виконавською практикою.

Структура дисертації є логічною та виправданою поставленими задачами. Залучення трактатів Кванца, Куперена, Маттезона, Муффата та вітчизняних робіт, дотичних до даної теми, у першому розділі демонструє певне знайомство з темою та вписується у загальну логіку дослідження.

Звернення до конкретних прикладів у другому розділі створює необхідний аналітичний фундамент. Цінним є прагнення диференціювати підходи до перекладення залежно від жанрової природи оригіналу (клавір, орган, оркестр), що свідчить про розуміння внутрішньої неоднорідності барокового стилю. Третій розділ демонструє спробу систематизації деяких виконавських параметрів (тембр, динаміка, артикуляція, орнаментика, ритм, темп), що є необхідним кроком для формування узагальненої моделі інтерпретації барокової музики. Тут автор подекуди виходить на рівень виконавської теорії, зокрема, пов'язаної з баянним мистецтвом, що можна вважати одним із ключових результатів роботи. Зокрема, спостереження за роботою міху у контексті розуміння артикуляції може мати важливе практичне значення.

Дисертація А. Б. Желізка присвячена проблемі, яка для сучасного баянного виконавства має цілком конкретне практичне підґрунтя: значний масив барокового репертуару, що сьогодні виконується на баяні, виник для інших інструментів і в іншому акустичному середовищі. Отже, його виконання передбачає вирішення питань, яких не виникало перед первісним виконавцем. Це стосується передусім фактури, розподілу голосів, артикуляції, тембрових співвідношень, динаміки та характеру звукоутворення.

Особливої уваги заслуговує звернення автора саме до готово-виборного баяна. Його конструктивні можливості відкривають широкі перспективи для виконання поліфонічної та гомофонно-гармонічної музики, проте самі по собі не забезпечують стильової відповідності бароковому репертуару. Виконавець має приймати рішення щодо того, які елементи оригінальної фактури необхідно зберегти, які можуть бути змінені, а які в умовах нового інструмента потребують іншого способу реалізації.

Саме ця проблема становить одну з центральних точок дисертації. Автор розглядає перекладення як частину виконавського процесу, пов'язану з аналізом музичного тексту та пошуком адекватних засобів його відтворення на баяні. Такий підхід є продуктивним, оскільки дозволяє перейти від суто технічного питання перенесення твору на інший інструмент до складнішого запиту про те, що саме має бути збережене в процесі такого перенесення.

Актуальність дослідження посилюється зверненням до різних жанрових та інструментальних джерел – клавірної, органної й оркестрової музики. Ці різновиди барокового репертуару ставлять перед перекладачем неоднакові завдання. У поліфонічному творі першорядного значення набуває співвідношення голосів і логіка голосоведення; в органній музиці – проблема передачі регістрових та просторово-акустичних співвідношень; в оркестровій – пошук баянних відповідників тембровій диференціації.

Доцільним є і включення до дослідження питань артикуляції, орнаментики, афекту, темпу та практики *notes inégales*. Без урахування цих параметрів розмова про стилістично переконливе виконання барокової музики залишалася б неповною.

Таким чином, актуальність дисертації визначається поєднанням двох конкретних проблем сучасного музичного виконавства: необхідності розширення сучасного баянного репертуару та потреби вироблення обґрунтованих принципів його виконавської адаптації.

Основне наукове завдання дисертації полягає у визначенні принципів, за якими бароковий твір може бути адаптований для готово-виборного баяна без втрати його структурної та стильової визначеності.

Для цього автор послідовно розглядає теоретичні засади музичного перекладення, особливості баянного інструментарію та питання барокової виконавської практики. Практична частина дослідження спирається на аналіз творів Д. Скарлатті, Й. С. Баха, Й. Пахельбеля та А. Вівальді. Такий вибір дає можливість розглянути перекладення музики різних типів і, відповідно, різні способи вирішення фактурних та виконавських проблем.

Окремий блок завдань пов'язаний із виконавською реалізацією барокової музики: автор розглядає темброво-динамічну організацію, артикуляцію,

орнаментику, ритміку та темп. Залучення положень історично інформованого виконавства та теорії барокової риторики є доцільним, адже без нього розгляд принципів барокової музики на баяні був би значно звуженим.

У результаті дослідження поєднує загальнотеоретичний розгляд проблеми з аналізом конкретного виконавського матеріалу.

Поставлені завдання в основному відповідають заявленій меті та змісту розділів дисертації.

Наукову новизну роботи визначає спроба системного розгляду перекладення барокової музики для готово-виборного баяна саме з позицій виконавства. Аналізуючи окремі перекладення, автор намагається визначити закономірності, спільні для роботи з клавірним, органним та оркестровим репертуаром.

У дисертації конкретизовано питання фактурної адаптації барокових творів до можливостей баяна, розглянуто способи тембрового розподілу матеріалу, характер динамічних рішень та особливості відтворення поліфонічної тканини. Практичний матеріал дозволяє авторові пов'язати ці положення з конкретними виконавськими задачами.

Важливою складовою роботи є також розгляд баянної інтерпретації барокової музики у контексті принципів історично інформованого виконавства. У цьому аспекті дисертант звертається до афекту, музичної риторики, артикуляції, орнаментики, *notes inégales*, темпу та інших параметрів барокового виконавського стилю.

Значну частину наукової новизни дисертації ми вбачаємо у систематизації та поєднанні відомостей з досліджень барокового виконавства, музичного перекладення та баянної педагогіки стосовно конкретної проблеми – виконавської адаптації барокового репертуару для готово-виборного баяна.

Методи, використані в роботі, відповідають її міждисциплінарному характеру. Основу становлять: музично-теоретичний аналіз, що використовується під час розгляду форми, фактури, голосоведення, гармонічної та інтонаційної організації творів тощо, порівняльний підхід, що дає змогу зіставити характерні властивості органної, клавірної та оркестрової фактури з можливостями готово-виборного баяна, а також виконавсько-практична складова, яка дозволяє перевірити запропоновані рішення безпосередньо в процесі роботи над конкретними творами.

Теоретичний інтерес роботи пов'язаний насамперед із уточненням самого поняття перекладення у сфері інструментального виконавства. У дисертації воно розглядається як процес, що передбачає аналіз музичного

тексту, визначення його основних структурних та виражальних параметрів і пошук відповідних засобів їх відтворення на іншому інструменті.

Такий підхід дозволяє конкретизувати проблему взаємодії між авторським текстом, історично сформованою виконавською практикою та можливостями сучасного інструмента. Для баянного виконавства це питання має особливе значення, оскільки значна частина академічного репертуару баяніста є результатом транскрипцій, перекладень або адаптацій.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані у подальших дослідженнях музичного перекладення, баянного виконавства та історично інформованої інтерпретації. Вони також дають матеріал для ширшого осмислення того, яким чином змінюється виконавська концепція твору при його перенесенні в інше інструментальне середовище.

Практична цінність дисертації безпосередньо пов'язана з її матеріалом. Розглянуті перекладення та запропоновані способи їх виконання можуть бути використані баяністами під час підготовки барокового репертуару. Особливо корисними є спостереження автора щодо розподілу голосів, фактури, артикуляції, тембрових співвідношень і динамічних рішень.

Матеріали роботи можуть застосовуватися у викладанні спеціального інструмента та дисциплін, пов'язаних з історією і теорією виконавського мистецтва. Вони можуть бути корисними також при підготовці нових перекладень барокових творів для баяна, оскільки містять конкретні приклади вирішення проблем, що виникають при роботі з клавірним, органним та оркестровим репертуаром.

У цілому результати дослідження можуть бути використані в концертній та педагогічній практиці, а також під час підготовки навчально-методичних матеріалів з баянного виконавства. Робота формує цілісне уявлення про перекладення барокової музики для готово-виборного баяна як складний багаторівневий процес, що поєднує аналітику, виконавське мислення і стилістичну рефлексію. Власне, спроба інтегрувати різні площини (історичну, теоретичну, виконавську) в єдину концепцію є найсильнішою стороною роботи і демонструє науковий потенціал заявленої теми.

Робота сповнена цікавих ідей. Серед них – таке твердження:

«Дослідження темброво-динамічних моделей барокової музики засвідчує, що динаміка в епоху бароко функціонувала насамперед як категорія смислової організації музичного мовлення, а не як зовнішній засіб підсилення чи послаблення звуку». У зв'язку з цим постає перше запитання до дисертанта:

Розкажіть, будь ласка, про спосіб взаємодії композиторів доби бароко з акустикою приміщення, де в подальшому виконувалися твори; чи, на Вашу думку, воно враховане у написанні творів?

«Виконання будь-якого мелізму залежить від темпу, фактури та голосоведення, а загальноприйняті традиції починати трель з верхньої допоміжної ноти допускають обґрунтовані винятки зумовлені гармонічним контекстом або необхідністю уникнення паралелізмів», пише автор. Тут постає друге питання: де саме ця традиція була «загальноприйнятою»?

Отже, в цілому з огляду на актуальність теми, науковий рівень, обґрунтованість отриманих результатів, наукову новизну та відповідність дисертації чинним вимогам вимогам МОН України до кваліфікаційних наукових робіт, вважаю, що дисертаційне дослідження А. Желізка «Перекладення для баяна творів епохи бароко: виконавський аспект» може бути рекомендоване до захисту, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства/PhD,

доцент кафедри камерного ансамблю

Національної музичної академії України

Жукова О. А.